

zunanjjo trgovino, trust za surovo železo, državni trusti za dobivanje in predelavo uča (neka kovina), papirni trust, državne veletrgovine itd. Državna podjetja nimajo namena, da bi takoj izpodrinila zasebni kapital. Gre le za to, da bi bila borba proti gospodarski blokadi, ki jo je izvajal Čangkajšek, bolj organizirana in lažja, da bi se omilile gospodarske težave in dvignil življenjski standard prebivalstva.

Vsi prejšnji davki in dajatve so odpravljeni. Uvedli so nov enoten progresiven davek na dohodek. Revni kmetje ne plačajo nobenih davkov, ostali pa 5—20% svoje žetve.

Položaj delavskega razreda je mnogo boljši. Mezde so dvakrat, trikrat višje kot prej. Uveden je 8-urni delovnik. Delavci sklepajo s podjetji tarifne pogodbe. Vlada je izdala zakon o delu, ustanovila inspekcijo dela in organe za socialno zavarovanje, ki je obvezno. Spore med delavci in podjetji urejajo posebna sodišča, ki se bore tudi proti kršenju zakona o delu. Večina delavstva se zbira v strokovnih zvezah, ki nadzirajo delovne pogoje. Žene dobe za enako delo enake mezde kot mošje. Brezposelnosti ni.

Šolska obveznost je splošna, pouk je brezplačen. V 2932 vaseh je 3052 šol za otroke in 32.388 šol za odpravo nepismenosti med odraslimi. Do 92% otrok hodi v šolo, dočim jih v kuomintanški Kitajski hodi v šolo samo kakih 20%. Izhaja 34 časnikov, ki ima vsak naklado okoli 10.000 izvodov. Ustanovili so univerzo, pedagoško šolo, zdravniško visoko šolo, visoko šolo za promet, vojno akademijo, umetnostno akademijo, osrednjo poljedelsko šolo itd.

(Se nadaljuje.) F. Seršen

TRIDESET MILIJONOV NOVIH AMERIČANOV

Znani ameriški pisatelj slovenskega rodu, Louis Adamič, ki se intenzivno bavi z vsemi problemi ogromne ameriške države in si je pridobil tudi že precejšen ugled kot nekak moderni ameriški filozof, je napisal že 1934. leta za znano revijo »Harper's Magazin« razpravo, ki je zanimiva tudi za nas, ker se bavi s problemi naših rojakov onkraj morja. Koliko zanimanja je zbudila razprava v Ameriki sami, priča dejstvo, da je Urad za vzgojo in človeške odnose prosil dovoljenja za ponatis razprave v obliki brošure, da bi jo razdelil med učitelje in vzgojitelje po Združenih državah. S tem so tudi Američani priznali, da je vprašanje odnosa vseljencev do starejših naseljencev in narobe postalo bistvene važnosti ne le za vseljence, temveč tudi za staronaseljence in za vso državo.

Razprava »30 milijonov novih Američanov« se bavi s kulturnim in političnim problemom tkzv. »druge generacije«, t. j. otrok mnogoštevilnih vseljencev kakih 30 različnih narodnosti, ki so našli v Ameriki »novo domovino«. Ta druga generacija šteje 30 milijonov ljudi — skoraj četrtino prebivalcev v vseh Združenih državah! — V uvodu omenja Adamič, da se je seznanil s tem problemom na daljšem potovanju po nekaterih ameriških državah, katerih prebivalstvo je pretežno doseljenško. Predaval je v raznih krajih, razpravljal o raznih vprašanjih in stopil v tesen stik s poslušalci. Rezultat njegovih opazovanj je bilo prepričanje, da tvori ta »druga generacija« resen problem, za katerega je še prav malo zanimanja in ki postaja vedno bolj pereč.

Glavna značilnost »druge generacije« je občutek manjvrednosti, ki teži večino teh »Novih Američanov«; po večini so to otroci delavcev in kmetov, malo izobraženih staršev v težkih, slabo plačanih poklicih, ki so v svoji mladosti doživljali v šoli in na cesti zaničevanje in zasmeh svojih ameriških tovarišev in celo učiteljev. Njim je bilo to huje kakor njihovim staršem:

»Čeprav so ti (starši) le neizobraženi delavci in kmetje, ki žive tu v najnižjih socialnih in ekonomskih plasteh, imajo vendar v sebi zavest ali vsaj močno nagonsko čustvo nekega rasnega in kulturnega ozadja. Vedo, kdo so. Spominjajo se svojih rodni krajev. So Italijani ali Hrvati, Finci ali Slovenci, in to jim nekaj pomeni. Mnogi prihajajo iz dežel, ki so kulturno ali v kakem drugem pogledu višje od Z. D. . . . in pred tlačečim občutkom manjvrednosti, ki jim ga vsiljujejo njihove prilike v Ameriki, se lahko deloma zatekajo v to svoje rasno in kulturno ozadje. Nekateri bolje izobraženi, ki niso ohranili le nagonskega čustva za kulturo in zgodovino svoje stare domovine, temveč se tudi razumsko zavedajo svoje dediščine, lahko celo gledajo zviška na Ameriko in se imajo za boljše od starejših Američanov in tako uravnovesijo ali kompenzirajo svoje neugodne občutke zaradi svojega položaja v Novem svetu.«

V nasprotju s svojimi starši, ki se zavedajo ne le svojega evropskega ozadja, temveč tudi prehoda iz Evrope v Ameriko in da so se tu zasidrili, pa večina »novih« Američanov nima nikake zavednosti rasnega ali kulturnega ozadja, da so delec kakšne neprekinjene vrste človeških in zgodovinskih izkustev. Nekateri se zde, kakor da so padli z Marsa in med padcem pozabili vse o Marsu. »Vem, da je tako; govoril sem s tucati njih v tucatih raznih mest«. V ogromni večini primerov niso bili vseljeni starši — neizobraženi delavci ali kmetje iz raznih evropskih dežel — dovolj omikani, da bi mogli povedati svojim sinovom in hčeram, kdo so prav za prav, in jim tako predati kako čustvo ali znanje njihovega ozadja.

Povprečen slovanski kmet, n. pr., ki je prišel sem v zadnjih dvajsetih ali tridesetih letih, v devetih od desetih primerov ni zmožen, pravilno poučiti svojega otroka, kdo je, kakšna je njegova domovina, kakšno je njegovo ozadje (ki je ipso facto tudi ozadje njegovih otrok). Pove svojim številnim sinovom in hčeram, da je Poljak, Hrvat, Slovak, Slovenec — in to je približno vse. Otroci ne vedo, kaj to dejansko pomeni. Mož se vede, kakor da je ponosen na to, kar je, vsaj v zavetju svojega doma; kajti njegov nagon in njegovi spomini na staro domovino včasih tako učinkujejo nanj. Njegovim otrokom pa, ki rastejo pod vse prej kot najboljšimi vplivi ameriškega življenja in ki ne vedo, da je za očetovim ponosom bogata in živa preteklost, se vidi oče pogosto nemalo smešen, gotovo ne dostojen njihovega spoštovanja. Zanje je samo »Hunky« ali »Pollack«, preprost delavec . . . »Dostikrat se ga na pol sramujejo. Vseljeniška mati se pogosto znajde v istem položaju. In rezultat so nezadovoljivo družinsko življenje, osebne tragedije vseh vrst, neskladnosti, socialna perverznost.«

Iz tega težkega položaja se rešujejo mladi ljudje na različne neprikladne načine: nekateri zapustijo dom, spremenijo ime in se delajo stare Američane. A to ne izboljša položaja: »Srečal sem Nove Američane te vrste; bili so brez izjeme puhli, abotni, neprijetni ljudje.« Toda položaj drugih ni nič boljši. Starši jim ne morejo dati domače kulture in »vzgoja, ki se jim vsiljuje v ljudskih, srednjih in župniških šolah, ne naredi iz njih anglo-saksonskih Američanov, niti jim ne daje živega in trajnega pojmovanja ameriške dediščine.« Iz svojega občutja manjvrednosti se rešujejo nekateri s poudarjanjem šovinističnega ameriškega patriotizma, ki je puhel in površen. Drugi postanejo naravnost antisocialni — zločinci. Vendar je pripadnikov obeh teh kategorij malo, nemara 5% vseh.

»Večina odraslih Novih Američanov se umika glavnemu toku ameriškega življenja in tvorijo ogromno maso nevtralnih, politično mrtvih državljanov; njihovi mlajši tovariši, dečki in deklice pod 20 leti, ki so zdaj v raznih šolah (kakih 12 milijonov), kažejo nevarne znake, da postanejo prav tako nevtralni, mrtvi državljani, če se kaj ne ukrene. Nimajo dosti agresivnosti ali

živahnosti. Brez živega čuta kakršnegakoli ozadja, so večno potlačeni od občutka, da so tujci in zato manjvredni. To velja posebno za skupine, ki so jezikovno in kulturno najbolj oddaljene od Anglo-saksoncev in še bolj za skupine, ki ne le niso v sorodu z Anglo-Saksonci, temveč so ali so bile še pred kratkim zatirani ali podložni narodi v Evropi.«

Posledica tega trajnega občutja manjvrednosti je v mnogih primerih dejanska telesna in značajna manjvrednost. Otroci doseljencev so dostikrat v vseh ozirih slabši od svojih staršev. »S kateregakoli vidika človek pogleda, je resna stvar za Nove Američane kot osebe in za Ameriko. Trideset milijonov je mnogo ljudi.«

To je torej problem, ki ga Adamič postavlja in obenem daje tudi odgovor nanj. Kajti med to generacijo Novih Američanov je našel tudi popolnoma zdrave, žive, inteligentne mlade ljudi, ki se odlikujejo po posebnih duševnih ali telesnih lastnostih, kljub temu, da so tudi oni imeli enake težke izkušnje s svojimi anglosaksonskimi součenci in učitelji in z okolico, kakor drugi sploh.

»Zakaj? Vsaj dve razlagi sta. Ena je, da je večina njih živela vsaj del svojega življenja v razmeroma ugodnih gospodarskih razmerah in so jim njihovi starši mogli dati nekaj več kakor zakoniti minimum izobrazbe, in ta jim je pomagala kolikor toliko premagati razne komplekse 'druge generacije'. Druga razlaga (ki je najbrže v zvezi s prvo) je ta, da so v vseh primerih, ki sem jih spoznal, brez izjeme, njihovi starši bili pametni in dovolj izobraženi, da so jim izročili nekaj svojega ozadja iz stare domovine; jim povedali, kaj pomeni biti Finec, Slovenec, Srb, Hrvat, Slovak, Čeh, Poljak ali Litvanec in jim vdahnili nekaj spoštovanja za ta pomen, da so jim dali zavest njihovega ozadja in dediščine, jim dali nekak čut trajnosti, občutek, da so del Amerike, v kateri pripada doseljencem, kakor so oni, važna vloga — del nečesa večjega in boljšega, kakor je žalostno, skrajno pusto življenje, ki ga živijo oni sami in njihovi sosede v umazanih kovinarskih in rudarskih mestih.

V sedmih tednih svojega potovanja sem srečal tucate teh Novih Američanov. Med njimi so bili nekateri najbolj privlačni ljudje, kar sem jih srečal kjerkoli... Druga je bila deklica, ki je bila rojena in ki še živi v Clevelandu, katere oče in mati sta Slovenca; po mojem mnenju ni dvoma, da je mnogo njene privlačnosti ravno v tem, da se ostro zaveda rodne dežele in kulture svojih staršev. Pred dvema letoma sta jo vzela s seboj na obisk Slovenije... in odkrila je majhno deželico, ki je pokrajinsko tako ljubka, kakor katerakoli pokrajina, ki jo je videla v Ameriki, s staro, zrelo kulturo, bogatim narodnim blagom, znatno moderno literaturo in zanimivimi narodnimi običaji, za katerimi so stoletja modrosti in dolga, neprekinjena veriga izkušnje mirnega, miroljubnega majhnega naroda, ki je živel tam več ko tisoč let.«

In ta mlada Slovenka in drugi »novi Američani« njene vrste — inteligentni, izobraženi, narodno zavedni mladi ljudje — nudijo rešitev problema vse te »druge generacije.«

»Odgovor je, da bi morali Novim Američanom, katerih neizobraženi in drugače (brez svoje krivde) nezmožni starši jim ne morejo dati mnogo tega znanja, pomagati, da si pridobe znanje in ponos na svojo dediščino; in ta pomoč bi morala priti večjidel od že obstoječih in delujočih socialnih in kulturnih ustanov in gibanj — šol, knjižnic, naselbin in združenih hiš, častnikov, predavalnih centrov itd. — v sodelovanju z o s r e d n j o o r g a n i z a c i j o, ki jo je treba ustanoviti, da bi našla načine, kako lahko razširi znanje o raznih plemenskih ali narodnih skupinah med trideset milijonov državljanov »druge generacije«, da proučuje vprašanje in izdela načrte dela za

njegovo postopno rešitev ali izboljšanje s stališča poštenega, inteligentnega patriotizma — patriotizma v najvišjem, najširšem pomenu besede, ki pomeni skrb za bodočnost domovine, ne v pokvarjenem ali ozkem, klikarskem smislu, v katerem se običajno rabi.

Že zdaj je jasno mnogim, ki se zanimajo za to vprašanje, da je nemogoče, še več, *n e z a ž e l e n o*, spremeniti potomce Litvancev ali Srbov v Anglosase; da bi moral rajši biti cilj pomagati jim, da postanejo pravi možje in žene po vzorcu svojih lastnih naravnih kultur. Ni dvoma, da je bil v maloštevilnih krajih, kjer niso nikaki 'patriotični' Staro-Amerikanci poskušali vtisniti vseljenške otroke v staro-ameriške vzorce, razvoj značaja, mentalitete in telesa novo-ameriškega življa mnogo bolj srečen kakor tam, kjer so se vršili taki poskusi.«

Nekatera večja mesta, kjer je mnogo tujega življa, začenjajo počasi razumevati pravilno rešitev problema. Clevelandske knjižnice in časniki posvečajo temu življu precejšnjo pozornost; moderni učitelji v šolah se trudijo, pravilno izgovarjati tuja imena in ne dovoljujejo anglosaksonskim otrokom, da bi dražili vseljenške sošolce. Pittsburška univerza je postavila vzgojen program, primeren pretežno »novi« okolici; tudi mednarodne ustanove, kakor YWCA, mnogo store; itd. »Toda vse to delo, ali početki dela, so krajevni; navadno dovolj poštene, a zelo omejeni«. Prav zato predlaga Adamič ustanovitev velike ameriške osrednje organizacije, ki bi morala v bližnji bodočnosti rešiti nalogo, da pouči vseljence o njihovi lastni kulturi in tako ubije tisti uničujoči občutek manjvrednosti ter obenem deluje proti ameriškemu predsodku nasproti tujcem.

»Bilo bi veliko vzgojno, kulturno delo, katerega poglobitni smoter bi bil: 1. potrditi na ta ali drugi način vsakemu v tej deželi dejstvo . . . , da so Z. D., kakršne so danes, socialno in kulturno nadaljevanje ne le Britskih otokov, temveč bolj ali manj vse Evrope, in 2. s trajnim ponavljanjem in pametnim prikazovanjem tega dejstva skušati spraviti v sklad in kolikor mogoče združiti razne plemenske in kulturne skupine v našem prebivalstvu, ne da bi uničili ali zatrli kakršnekoli resnične kulturne vrednote v eni izmed njih, temveč uporabiti in usmerjati te lastnosti v dviganje barvitosti in kakovosti našega narodnega življenja v Ameriki.«

Najprej bi lahko dosegli učitelji in profesorji nižjih in srednjih šol, da bi se sami poučili o zgodovini in kulturi narodov, katerim pripadajo njihovi učenci in da bi o tem svojem znanju govorili svojim učencem. O tem bi lahko izdali celo literaturo. Lahko bi revidirali zgodovinske učbenike tako, da bi prišla do veljave važna vloga doseljencev v ameriški zgodovini. Lahko bi zbrali tiskani material o krajih, jeziku, zgodovini in kulturi raznih skupin in ga dali na razpolago časnikom v krajih s tujim prebivalstvom. Lahko bi uporabili radio za svoje delo, prirejali potovanja v Evropo itd.

»Razumen seveda«, zaključuje Adamič svojo razpravo, »da je zgoraj orisano vprašanje tesno povezano s socialno-ekonomskim sistemom, v katerem živimo; da se skriva poleg tega, da so tukaj bolj ali manj tujci, za občutki manjvrednosti teh milijonov 'Novih Američanov' najhujše dejstvo: revščina in njeno sestrsko zlo, nevednost, obe prinešeni s seboj od doseljencev in še povečani od tukajšnjih prilik; da leži rešitev za večino vprašanj 'druge generacije' navsezadnje v rešitvi našega socialno-ekonomskega vprašanja. Toda dvomim, da bo ta problem hitro in zadovoljivo rešen v tej deželi, če dovoljujejo, da se razvija v našem prebivalstvu ogromen živelj — desetmilijonov, ki ga tlači oster občutek manjvrednosti in ki postaja predvsem zaradi teh občutkov resnično manjvreden človeški material — zmeden, politično nevtralen, ekonomsko neagresiven, pripravljen, da živi ponižno, suženjsko, ob

brezposelni podpori, in kulturno izkoreninjen«. Problem je treba rešiti hitro. Mnogo škode se ne bo dalo več popraviti, a preprečiti je treba novo. Toda če se reši vprašanje zadovoljivo, »verujem, da bo večina Novih Američanov in generacija, ki jim bo sledila, imela možnost, da postanejo velika skupina samozavestnih, konstruktivnih državljanov in da bodo s svojimi različnimi rasnimi in kulturnimi ozadji, podedovanimi od vseljenških staršev, obogatili civilizacijo in poglobili kulturo tega Novega sveta«.

Vidimo, da se Adamič, čeprav zaveden Amerikanec, dobro zaveda problemov svojih sonarodnjakov v novem svetu in skuša pomagati pri njih rešitvi. Njegov položaj priznanega ameriškega pisatelja in publicista mu daje možnost, da nastopi kot nekak glasnik manj uspešnih vseljencev, kot nekak tolmač njihovih potreb in želj, z upravičenim upanjem, da bo njegov glas slišen. Gornja brošurica je važen in stvaren poskus, vsaj prikazati velikost problema oz. vseljenške mase. In problemi naših ameriških rojakov, katerih število je za majhen narod, kakršen je naš, vse prej kot brezpomembno, so gotovo zanimivi tudi za nas Slovence v »stari domovini«.

Priredila Olga Grahorjeva

SLOVENSKI KMEČKI PUNTI

(Ob izidu »Kmečke puntarije« Bratka Krefta.)

»Trubar in Dalmatin sta zapisala v knjigo spomenik slavnega svojega dela, puntarski kmetje so ga zapisali v kamenito slovensko zemljo s svojo vročo krvjó...« (Ivan Cankar, Slovensko ljudstvo in slovenska kultura.)

»Škoda za slovenske kmete, ki so se tako hrabro borili.« (Fr. Engels Marxu v pismu dne 7. 3. 1856. Izdaja Marx-Engelsove korespondence, Rjazanov, II, 1929.)

Slovenski kmečki punti ob koncu 15. in v začetku 16. stoletja še danes niso našli v pisani slovenski zgodovini mesta, ki jim pripada po njihovem pomenu in važnosti za nadaljni razvoj slovenskega kmečkega ljudstva. Slovenski zgodovinarji ne upoštevajo razvojnih zakonov družbe ter obravnavajo kmečke punte kot krvavo epizodo v slovenski preteklosti. Omejujejo se na popis dogodkov, ki jih nizajo drugega k drugemu. V »Nemški kmečki vojni« je Fr. Engels v zvezi s punti nemških kmetov prvi zgodovinsko opredelil tudi kmečke upore na slovenskih tleh (str. 45, 51, 52 in 88 slovenske izdaje) ter pokazal na njihov socialni izvor in razvojni pomen. Ivan Cankar je poleg A. Aškerca prvi Slovenec, ki je v tej »krvavi epizodi« videl najsvetlejšo točko v temni slovenski preteklosti:

»Tisti obupani, v svojem obupu do blaznosti pogumni kmetje, ki so požigali graščine in ki so se upirali cesarski vojski s kosami, cepci in vilami, tisti kmetje, ki so obešali valpte in gnali graščake pred plug, niso bili manjši delavci na polju slovenske kulture nego Trubar in Dalmatin. — Matija Gubec, ki so ga posadili v Zagrebu na razbeljen tron ter mu dali na glavo razbeljeno krono in mu potisnili v roko razbeljeno žezlo, zasluži v vékomen spomin tron od bron na Markovem trgu in krono od zlatá«. (»Slovensko ljudstvo in slovenska kultura«).

Slovenski punti pa so tudi po Cankarju ostali pastorek meščanskih zgodovinarjev.

Ko je Bratko Kreft v svoji »Kmečki puntariji« podal košček resničnih dogajanj te velike borbe, je umestno, da podamo kratek oris gibalnih zako-